

دوست‌داران یا دشمنان ملت سوریه در تونس

نخستین نشست دوستان سوریه روز جمعه ۴ اسفند ماه در تونس برگزار شد. در این نشست، نمایندگان کشورهای غربی و عربی در سطح وزرای خارجه شرکت کردند. در بیانیه پایانی این نشست روی چند نکته تأکید شده است. نخست اینکه کشورهای شرکت‌کننده در این نشست راه‌حل مسالمت‌آمیز را برای بحران سوریه ترجیح داده و از گزینه نظامی بی‌مناک هستند. از این‌رو از دولت سوریه خواسته شده است که فوراً کلیه عملیات نظامی را در همه شهرهای ناآرام متوقف کرده و به تیم‌های امداد اجازه ورود به این شهرها و رسیدگی به اوضاع انسانی، تخلیه مجروحان و رساندن کمک‌های غذایی و سوخت و ... بدهد. دوم آنکه کشورهای شرکت‌کننده در این نشست خواهان اجرای سناریو شبیه سناریوی یمن در سوریه هستند. از این‌رو و مطابق سناریوی یمن، رییس‌جمهور سوریه کلیه اختیارات خود را به معاون اول واگذار کرده و برای گذار به دموکراسی و برگزاری انتخابات عمومی، یک دوره انتقالی برای سوریه در نظر گرفته شود. سوم اینکه اجلاس تونس از اتحادیه عرب خواسته است که از شورای امنیت سازمان ملل بخواهد برای تشکیل یک نیروی حافظ صلح متشکل از نیروهای نظامی عرب و نیروهای بین‌المللی برای نظارت بر آتش‌بس

* رییس مرکز پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک خاورمیانه

در سوریه و نیز ایجاد گذرگاه‌های امن انسانی در این کشور وارد عمل شود. از نکات حاشیه‌ای این نشست نحوه برخورد سعود الفیصل، وزیر خارجه عربستان سعودی، بود. وی به دلیل آنچه تعطل و کوتاهی اتحادیه عرب و جامعه جهانی در برابر کشتار ملت سوریه خواند، به نشانه اعتراض، سالن نشست را ترک کرد. نکته دیگر نحوه برخورد بیانیه پایانی این نشست درباره شورای ملی موقت به رهبری برهان غلیون بود. در این بیانیه کشورهای شرکت‌کننده در اجلاس، شورای ملی موقت سوریه را به عنوان نماینده ملت سوریه برای مذاکره با جامعه جهانی به رسمیت شناخت. نکته ظریف این موضوع این است که نشست تونس صفت تنها نماینده قانونی ملت سوریه را به شورای ملی موقت اعطا نکرد. مفهوم ضمنی این برخورد این است که شورای ملی موقت سوریه تاکنون نتوانسته است نیروهای مخالف این کشور را پوشش دهد.

واکنش کشورهای منطقه و جهان بر حسب صف‌آرایی‌های شناخته شده شکل گرفت. تقریباً همه کشورهای محور اعتدال و میانه‌رو در منطقه هم به طور فعال در این نشست شرکت کردند و هم نسبت به نتایج آن ابراز رضایت کردند. در مقابل، کشورهای محور مقاومت و بازدارندگی در منطقه ضمن مخالفت با این اجلاس و نتایج آن از اصرار کشورهای غربی و کشورهای هم‌پیمان آمریکا در منطقه برای بستن کلیه مجاری راه‌حل‌های سیاسی داخلی بدون دخالت بیگانگان ابراز شگفتی کردند. واکنش‌ها در صحنه بین‌المللی نیز از قاعده صف‌آرایی‌های شناخته شده پیروی کرد. روسیه و چین کمابیش واکنش منفی نسبت به این اجلاس داشتند. مسکو به صورت شفاف‌تری موضع‌گیری کرد. سخن‌گوی وزارت خارجه روسیه گفت کشورهای غربی و کشورهای عربی نباید روسیه و چین را به دلیل وتوی قطعنامه اخیر شورای امنیت ملامت کنند، بلکه آنها باید کشورهایی را ملامت کنند که با ارسال سلاح و تجهیزات نظامی به شورشیان سوریه عملاً این کشور را به سمت و سوی جنگ داخلی سوق می‌دهند. سخن‌گوی وزارت خارجه روسیه افزود اگر اجلاس دوستان سوریه در تونس در مسیر یافتن راه‌حل‌های سیاسی برای بحران سوریه گام بردارد، عنوان اجلاس دشمنان سوریه برای نشست تونس زیننده‌تر خواهد بود. نکته آخر اینکه در اجلاس تونس اعلام شد که دومین نشست دوستان سوریه در ترکیه برگزار خواهد شد.

نوشته حاضر قصد ندارد شتاب‌گیری چرخه تلاش کشورهای هم‌پیمان آمریکا در منطقه برای به‌دست گرفتن ابتکار عمل سیاسی مربوط به بحران سوریه و شفاف‌تر شدن رویاهای غرب در مورد آینده این کشور را مورد بررسی قرار دهد. هدف این نوشته بررسی یک موضوع مهم در ارتباط با بحران سوریه و چگونگی برخورد کشورهای عربی و غربی با این موضوع طی روزها و ماه‌های آینده است. این موضوع به اقدامات دولت سوریه در چارچوب اصلاحات سیاسی ساختاری مربوط می‌شود که طی هفته‌های اخیر آهنگ سریع همراه با پیوستگی موضوعی در حوزه‌های گوناگون پیدا کرده است. چنان‌که همه می‌دانند بشار اسد چند ماه قبل کمیته‌ای را مأمور تدوین پیش‌نویس قانون اساسی جدید برای سوریه کرد. هیأت یاد شده در جریان اجرای این مأموریت، از همه کارشناسان حقوقی و سیاسی و نمایندگان احزاب و حتی نمایندگان مخالف داخلی خواست دیدگاه‌های خود را در مورد الگوهای ایده‌آل برای تدوین قانون اساسی مدرن با این کمیته در میان بگذارند. بر پایه گزارش‌های تایید شده بسیاری از شخصیت‌های حقوقی و سیاسی، روزنامه‌نگاران، جامعه‌شناسان، مخالفان سیستم تک‌حزبی سوریه و نیز نمایندگان مخالف داخلی به صورت مکتوب و نیز به صورت برگزاری نشست با کمیته تدوین قانون اساسی جدید، دیدگاه‌های خود را بیان کردند. پیش‌نویس قانون اساسی جدید سوریه چندی قبل در مطبوعات سوریه منتشر شد و رییس‌جمهور این کشور طی یک دستورالعمل رسمی روز ۲۶ ماه جاری مسیحی را روز همه‌پرسی ملی برای تصویب قانون اساسی اعلام کرد. در پیش‌نویس قانون اساسی جدید سوریه چند نکته بنیادی دیده می‌شود که توجه ناظران داخلی و خارجی را به خود جلب کرد. نکته نخست به سیستم تک‌حزبی سوریه در قالب جبهه ملی ترقی‌خواه مربوط می‌شود که به طور کلی در پیش‌نویس قانون اساسی جدید حذف شده و به جای آن سیستم چندحزبی پیشنهاد شده است. نکته محوری بعدی، استقلال قوه قضاییه است که در پیش‌نویس قانون اساسی جدید سازوکارهایی در قانون تعبیه شده که دخالت قوای دیگر در قوه قضاییه به طور کلی ناممکن گردیده است. محور بعدی دوره ریاست جمهوری است که از دوره‌های نامحدود (وضعیت قبلی) خارج شده و صرفاً برای دو دوره متوالی هفت ساله مجاز شناخته شده است. آزادی مطبوعات، آزادی تأسیس و فعالیت احزاب سیاسی، ایجاد دادگاه عالی قانون اساسی، برابری

ج

حقوق و تکالیف آحاد مردم و پاسخ گو شدن قوه مجریه در برابر مجلس از دیگر ویژگی‌های پیش‌نویس قانون اساسی جدید سوریه است.

با توجه به نکات فوق، اینک پرسش‌های مهمی پیش‌روی مخالفان دولت سوریه مطرح می‌شود، هم مخالفان داخلی و هم کشورهای منطقه و هم کشورهای غربی و در راس آنها ایالات متحده. پرسش نخست اینکه اگر قانون اساسی جدید سوریه در همه‌پرسی ۲۶ ماه جاری مسیحی موفق بیرون بیاید و میلیون‌ها رای‌دهنده این کشور به قانون اساسی جدید رای مثبت دهند و دولت این کشور پس از این همه‌پرسی گام‌های اجرایی مربوط به قانون اساسی جدید را عملی کند، تکلیف «کشورهای دوستدار ملت سوریه» که در تونس گردهم آمده بودند و نیز کشورهایی که به جهانی کردن بحران سیاسی سوریه می‌اندیشند، چه خواهد بود؟ در مورد نیروها و جریان‌های مخالف و شناخته شده داخلی باید گفت که آنها تاکنون فاصله خود را با شورای ملی موقت به رهبری برهان غلیون که مجموعه نیروهای مخالف مقیم خارج را پوشش می‌دهد، حفظ کرده‌اند. آنها در بسیاری از نشست‌های مربوط به سوریه از اجلاس استانبول تا نشست تونس شرکت نکردند. صدای این مخالفان در شورای ملی موقت نیز بازتاب ندارد. گرایش غالب در میان نیروهای مخالف داخلی به کلی با گرایش‌های موجود در شورای ملی موقت سوریه متفاوت است. اصلی‌ترین پیام نیروهای مخالف داخلی این است که بحران سیاسی سوریه باید در چارچوب گزینه‌های ملی مورد حل و فصل قرار گیرد. آنها با روند بین‌المللی کردن بحران سوریه مخالف بوده و در بسیاری از نشست‌های رسمی با نمایندگان دولت شرکت کردند. در مقابل پاره‌ای از جریان‌های مخالف دولت که در شورای ملی موقت سوریه عضویت دارند، طی چند دهه اخیر حتی یک‌بار هم به کشورشان سفر نکردند. آنها به دعوت دولت برای پیوستن به روند گفت‌وگوهای ملی پاسخ منفی دادند، اما به دعوت همه کشورهای منطقه و کشورهای غربی پاسخ مثبت دادند. در نتیجه از هم‌اکنون می‌توان پیش‌بینی کرد که نخستین شکاف جدی و عمیق میان مخالفان داخلی و خارج‌نشین دولت سوریه پس از اعلام نتایج همه‌پرسی مربوط به قانون اساسی جدید به وجود خواهد آمد. نیروهای مخالف داخلی مشارکت بیشتری در روند بازسازی سیاسی سوریه در قالب قانون اساسی جدید خواهند داشت و نیروهای مخالف خارج‌نشین برای

حفظ موقعیت خود بیش از پیش به جریان‌ها و قدرت‌های بزرگ وابسته خواهند شد. در واقع نیروهای مخالف داخلی و نیز دولت سوریه عملاً از ملت این کشور (که به قانون اساسی جدید رای دادند) برای پیشبرد روند اصلاحات سیاسی نمایندگی خواهند گرفت؛ زیرا ناظران سیاسی نمی‌توانند از این واقعیت چشم‌پوشی کنند که دولت و نهادهای سوریه به‌ویژه نهاد نظامی این کشور به‌رغم همه ناآرامی‌ها و دخالت‌های بیگانگان همچنان انسجام و وحدت خود را حفظ کرده‌اند. در نمونه لیبی این نکته مورد توجه ناظران قرار گرفت که در هفته‌های اول شروع بحران داخلی بسیاری از نمایندگان رسمی دولت، بلندپایگان نظامی، وزرا و سفرای لیبی به‌ویژه نماینده دولت لیبی در سازمان ملل متحد از دولت قذافی جدا شده و به نیروهای مخالف داخلی پیوستند، اما در نمونه سوریه با وجود تلاش‌های بسیار برای ایجاد شکاف در ساختارهای دولت به‌ویژه نهاد نظامی، تحول چشم‌گیر، تعیین‌کننده و سرنوشت‌ساز به‌چشم نمی‌خورد. همچنین نیروهای مخالف داخلی انسجام و وحدت خود را حفظ کرده و از پیوستن به روند جهانی کردن بحران سوریه پرهیز کردند. این موضوع از اهمیت بسیار بالایی برخوردار بوده و این واقعیت را بازتاب می‌دهد که نیروهای مخالف داخلی به‌رغم همه انتقادات و اختلاف‌نظرها با دولت، هنوز خط باریکی از ارتباط با دولت را حفظ کرده و قابلیت و ظرفیت رژیم سوریه را برای پذیرش اصلاحات ساختاری به‌رسمیت می‌شناسند، اما در مقابل نیروهای مخالف خارج‌نشین که در قالب شورای ملی موقت فعالیت می‌کنند، از تشتت آرا، عدم انسجام، قطع همه پیوندها با مخالفان داخلی و نبود باریکه‌ای از ارتباط با دولت این کشور رنج می‌برند. نتیجه این معادله از پیش روشن است.

پرسش دوم حول نمونه یمن که این روزها از سوی اتحادیه عرب و کشورهای غربی مطرح می‌شود و این نسخه را برای حل و فصل بحران سوریه قابل تکرار می‌دانند، مطرح است. پرسش این است که اصلاحات ساختاری اعلام شده و پذیرفته شده از سوی دولت سوریه به‌ویژه موضوع همه‌پرسی قانون اساسی جدید، به استثنای بند مربوط به کناره‌گیری بشار اسد و واگذاری قدرت به معاون اولش، چه تفاوت ماهوی و عمده با نمونه یمن خواهد داشت؟ و اگر کشورهای عربی و غربی آن طور که مدعی هستند به راه‌حل‌های مسالمت‌آمیز حل بحران می‌اندیشند، یکی از کم‌هزینه‌ترین راه‌حل‌های مسالمت‌آمیز راه‌حلی است که دولت کنونی سوریه نیز به‌عنوان یک

طرف مهم ماجرا فرصت‌ها و بسترهای اجرای اصلاحات ساختاری را فراهم کرده و به‌مثابه ضامن موفقیت روندهای بعدی ظهور کند. کشورهای عربی و غربی فعال در بحران سوریه از قبل می‌بایست راه بازگشت از قله گزینه‌های پیشنهادی (برکناری رییس‌جمهور) را هموار می‌کردند. آنها حق نداشتند به ملت سوریه خواستن یا نخواستن یک رییس‌جمهور را تحمیل کنند. باور آنها این بود که دولت سوریه اصلاح‌پذیر نیست. به همین دلیل به گزینه‌های غیرمتعارف تن دادند. حال اگر دولت سوریه به اصلاحات ساختاری به شرط بومی بودن گزینه‌ها تن دهد و قانون اساسی جدید از آزمون همه‌پرسی موفق بیرون بیاید و احزاب سیاسی موافق و مخالف در زیر سقف یک پارلمان منتخب در مورد آینده سوریه تصمیم‌گیری کنند، گزینه مطلوب کشورهای عربی چه ویژگی و سوسه‌انگیزتری نسبت به آنچه در پی تصویب قانون اساسی جدید سوریه بر فضای این کشور حاکم می‌شود، خواهد داشت؟ این پرسش آنقدر مهم است که مدل‌های به‌کار رفته در دیگر کشورهای انقلاب کرده عرب را به چالش کشیده و مدل جدیدی پیش روی ملت‌های تحول‌خواه عرب قرار خواهد داد. اتفاقاً این مدل شبیه به همان الگویی است که در مورد رژیم‌های پادشاهی عرب نظیر مراکش، اردن و تا حدودی بحرین مورد موافقت و تأکید اتحادیه عرب و منظومه غربی قرار گرفته است. چرا این مدل باید برای مراکش و اردن و بحرین مجاز و بلکه ضروری شناخته شود، اما در مورد سوریه حرفش را هم نمی‌زنند؟ آیا این رویکرد معنایی جز این دارد که رژیم‌های مراکش، اردن و بحرین در باشگاه کشورهای میانه‌رو عضویت دارند، و سوریه به محور مقاومت و بازدارندگی تعلق داشته و دارد و حالا فرصت تسویه حساب با دولت این کشور فراهم شده است؟